

УДК 111:[111.32+316.3]:2-38(043.3)

DOI <https://doi.org/10.32782/2312-1815/2025-22-9>

Сергій Вонсович

ORCID: 0000-0001-9657-0902

Тетяна Сулятицька

ORCID: 0000-0002-2100-5412

ФОРМАТ ХАРИЗМАТИЧНОГО ПОЛІТИЧНОГО ЛІДЕРСТВА В КОНТЕКСТІ АВТОРИТАРНОГО Й ТОТАЛІТАРНОГО СУСПІЛЬСТВ

У статті із застосуванням методологічного підходу Е. Фромма до аналізу некрофільної та біофільної орієнтацій особистості здійснюється комплексне дослідження конструктивного й деструктивного потенціалу харизматичного політичного лідерства в умовах сучасних суспільно-політичних трансформацій. Основну увагу зосереджено на авторитарному й тоталітарному типах харизматичних лідерів, які, з одного боку, формують соціальні спільноти й суспільства за зразком власної психологічної, ціннісної та світоглядної структури, а з іншого – самі зазнають визначального впливу відповідних соціальних середовищ, масових очікувань, колективних страхів і культурно-психологічних норм, а також під впливом історичних традицій і соціальних практик.

Обґрунтовується положення, згідно з яким харизма політичного лідера не зводиться виключно до сукупності індивідуальних психологічних рис чи особистісних якостей, а постає як складне соціально-політичне й символічне явище, що формується у взаємодії лідера зі спільнотою, яка його підтримує та функціонує як своєрідне символічне продовження його особистості, надаючи йому соціальної легітимності й впливу на різні рівні суспільного життя.

Показано, що в межах авторитарних і тоталітарних суспільно-політичних режимів харизматичний політичний лідер реалізує власний екзистенціальний шарм через формування домінантної ідеології, яка виконує функцію квазіфілософії суспільного життя, інструмента мобілізації мас і механізму легітимації політичної влади. Одночасно встановлюється політичний режим, що регламентує характер взаємодії лідера зі спільнотою та суспільством, визначає напрями їхнього розвитку, межі соціальної активності, способи відтворення влади й стабілізації політичного порядку в умовах ідеологічної уніфікації, контролю, постійного впливу на масову свідомість.

Ключові слова: харизматичне лідерство, харизма спільноти, харизматична взаємодія, авторитаризм, тоталітаризм, метаантропологія харизми, особистість, спільнота, суспільство.

Вступ. Харизма лідера визначає характер спільноти, яку він формує та очолює, спрямовуючи розвиток харизми послідовників. У разі загострених особистісних протиріч і нецілісності світогляду лідер може здійснювати деструктивний вплив на спільноту й суспільство, на відміну від харизматично цілісного та гуманістично орієнтованого лідера. Деструктивне лідерство реалізується через придушення гідності й потенціалу інших, конструктивне – через їх актуалізацію. Це спричиняє структурний дисбаланс та обмежує можливості продуктивного розвитку спільноти й суспільства.

Матеріал і методи дослідження. Комплексний аналіз феномена харизми людини здійснювали М. Вебер, Е. Трьюлч, Д. Еммет, Р. Зом та інші. Наприкінці ХХ ст. у політичній науці підкреслювалося, що харизматичний лідер бере на себе місію «прориву в майбутнє», володіючи баченням розвитку суспільства, загостреним відчуттям потреб часу та здатністю

надихати й мобілізувати маси до колективних дій. Ця візіонерська місія лежить в основі зв'язку лідера з послідовниками, які сприймають його як надзвичайну особистість [11, р. 8]. Від першої чверті XXI ст. актуалізується зміст проблеми. Так, харизматичне лідерство в політичному контексті досліджують Б. Аволіо, Ж. Блондель, Р. Глассман, Д. Ептер, К. Льовенштейн та інші. Важливі аспекти сучасної харизми лідерів і комунікації аналізують Дж. Антонакіс, Р. Даліо, В. ван Едвардс, Н. Б. Енкельман. Дослідження здійснюється в міждисциплінарному форматі, поєднуючи політологічний, соціологічний і психологічний підходи для комплексного вивчення взаємозв'язку харизми лідера, спільнот і суспільних структур (Ф. Кабейн, П. Кінг, Дж.Н. Ландрам, Дж.С. Най, О. Скрипнюк [4, с. 20], В. Рейкіна [2]) та інші. Методологічною основою дослідження є підхід метаантропології Н. Хамітова [5, с. 30–54], у рамках якого осмислюються буденний, граничний і метаграничний екзистенціальний виміри буття людини, з якими корелюють буденний, особистісний і філософський типи світогляду особистості. Для осмислення впливу харизматичного лідера на суспільство суттєвим є підхід соціальної метаантропології С. Крилової, у рамках якого дослідниця комплексно осмислює фундаментальні екзистенційні аспекти трансцендування суспільства в його буденному, граничному й метаграничному бутті [1, с. 169].

На основі названих підходів окреслюється трактування харизми лідера, що розглядається як екзистенційний шарм, який у випадку цілісності його особистості здійснює конструктивний вплив на спільноту й суспільство. У разі ж нецілісності особистості лідера його харизма набуває деструктивних рис. Методологічно плідними для дослідження є концепти Е. Фромма про біофілну та некрофілну орієнтації особистості, що дають змогу детальніше проаналізувати характер впливу лідера на спільноту послідовників у авторитарному й демократичному суспільствах. Також важливою для осмислення деструктивних проявів харизматичного лідера в тоталітарному суспільстві є ідея Х. Арендт про тоталітаризм як систему правління лідерів у суспільстві, що принижує людську гідність. Інтерес до феномена харизматичного лідерства на пострадянському просторі актуалізується двома іншими дослідницькими напрямками в сучасній політології. Це, по-перше, осмислення труднощів переходу до демократичного урядування й високі ризики твердження авторитарних режимів у незрілих демократіях. По-друге, активне вивчення явища новітнього популізму, що зачіпає останнім часом не лише країни, які перебувають на шляху становлення державності й демократичних інститутів, а й розвинуті ліберальні демократії, що мають давні традиції раціональної та відповідальної політичної поведінки своїх еліт і лідерів. Як зауважують сучасні дослідники, «теоретичний зв'язок між популізмом і харизмою, коли остання звільняється від суто особистого виміру, може пролити світло на майбутні дослідження нестабільних взаємовідносин між сучасними демократіями та авторитаризмами» [7, р. 552].

Мета статті полягає в аналізі конструктивних і деструктивних проявів харизматичного лідера в авторитарному й тоталітарному суспільстві на основі усвідомлення екзистенційної орієнтації особистості.

Дослідження спирається на інтегративний методологічний підхід, який поєднує інституційний і системний аналіз, з метою комплексного дослідження цього явища.

Результати та обговорення. Харизматичне лідерство завжди підтримується спільнотою послідовників, які діють на добровільній або примусовій основі. Індивідуальна харизма лідера розглядається в контексті групової харизми спільноти, а харизма спільноти – у контексті її взаємодії з лідером. Харизматичне лідерство можна осмислювати як внутрішню силу, здатну формувати долю спільноти та людства на основі досвіду творення лідером власної долі. В авторитарних і тоталітарних суспільствах харизматичний політичний лідер реалізує свій екзистенційний шарм шляхом формування актуальної ідеології та встановлення режиму, що визначає його взаємодію зі спільнотою й суспільством. Пропоновані лідером цінності

й життєвий устрій є проявами його особистісної харизми, що виявляє свій комплексний характер. Тому можна стверджувати, що харизма лідера представлена не лише особистістю, а й спільнотою, яка його оточує і є його своєрідним продовженням. Авторитарне суспільство породжується авторитарним харизматичним лідером і його спільнотою; за цього можливий і зворотній процес. В обох випадках харизма лідера має примусовий характер та екзистенційну двоїстість. В авторитарному суспільстві харизма лідера формується завдяки його здатності створювати й вербалізувати привабливі ідеали й запит на них, одночасно проводячи політику, що вигідна йому під виглядом забезпечення прав і свобод. За відсутності реалізації обіцяних вигод і свобод лідер ризикує втратити підтримку послідовників. Це може призвести до зниження його впливу в спільноті й суспільстві або навіть до відторгнення. На думку Е. Фромма, «авторитарні системи не спроможні ліквідувати основні умови, які породжують прагнення до свободи; так само вони не можуть викоринити й прагнення до свободи, що випливає із цих умов» [8, р. 264]. Справді, авторитаризм спрямований передусім на обмеження свободи, при цьому реалізується наявна внутрішня несвобода харизматичного лідера. Проте, якщо ця свобода є досить сильною всередині послідовників, вони рано чи пізно розкриють його особистісний конфлікт у зворотному випадку, стануть послідовниками його авторитарних тенденцій. Екзистенційний шарм авторитарного лідера втілюється у владності, що породжує необмеженість його повноважень і повноважень його спільноти в рамках суспільства. Такий лідер частково приймає різні форми прояву харизми послідовників, за умови якщо вони не заважають йому реалізувати власну харизму як таку, що має беззаперечне право на першість.

Постає питання, чи завжди авторитарність означає деструктивність харизматичного лідера? Якщо розглядати це питання з моральної точки зору й ураховувати маніпулятивність харизми лідера та її двоїстість, будь-яка маніпуляція – це деструкція, адже вона принижує гідність людини. Однак спільнота й суспільство авторитарного типу можуть самі потребувати керування, опори, особливо в кризові часи, тому вони піддаються маніпуляції, що стає найефективнішим інструментом лідера в процесі захоплення влади й завоювання нових і нових послідовників. Наприклад, у росії нову доктрину національної державності вимагали на підтримку чи заміну «вичахлої» на той час харизми Б. Єльцина. Можна погодитися з думкою М. Розумного [3], що саме цю вимогу й задовольнив культ в. путіна, що містить у собі елементи імперського реваншу, моноцентризму влади й ідеологічного фундаменталізму. Опорою нової державної конструкції при цьому стали відновлені диктатором репресивні механізми, контроль режиму над економічними активами, а також інформаційним і культурним полем росії. Це означає, що в російському варіанті харизматична легітимація нового ладу й нової державності розвивалася за класичним, веберівським, сценарієм т. зв. рутинізації. Суспільну мотивацію, яку на початку створює харизма лідера, надалі підтримує оснований на особистій відданості апарат і зафіксовані у вигляді ідеологічних концептів цінності та принципи, які цим лідером проголошуються. Те, що така модель може виявитися дієвою й життєздатною в політичній перспективі, ще раніше засвідчив досвід правлячого режиму Білорусі.

У випадку заблюреності авторитарного режиму демократичними гаслами авторитет харизматичного лідера ґрунтується на омані, тому з часом може породжувати відчуження спільноти. Створюючи лише ілюзію продуктивної взаємодії з оточуючими, авторитарний харизматичний лідер залишається глибинно відстороненим від дійсних демократичних цінностей. Формальність виборчого процесу та регулярне впровадження потрібних владі законів підтверджує цей факт. Деструктивність впливу авторитарного харизматичного лідера поглиблюється й набуває жаклих форм, коли його екзистенційний шарм виражає некрофільність. У цей момент авторитарна харизма лідера набуває ознак тоталітарності, тому такого лідера можна назвати тоталітарним. Варто відзначити, що тоталітарному лідерові недостатньо

реалізації власного авторитарного харизматичного авторитету, що має певні рамки влади й визнання, він прагне необмеженості влади й не лише суспільного, а й світового визнання своєї харизми. Тому тоталітарний харизматичний лідер поступово захоплює тотальну владу за допомогою власної спільноти, а потім породжує тоталітарне суспільство, де він реалізується за рахунок знищення будь-яких прав і свобод громадян, геноцидних практик і масового терору. Можна сказати, що таким лідером був Адольф Гітлер, а в 20-х роках XXI століття до цього наближається в.путін.

Е. Фромм відзначає, що існують специфічні соціальні передумови формування авторитарних некрофільних тенденцій особистості, вони й стають вирішальними для її долі. Серед них автор виділяє «дозрівання серед людей, котрі люблять мертве; брак ініціативи; страх; умови, які роблять життя рутинним та нецікавим; механічний порядок замість раціонального життя, зумовленого безпосередніми відносинами між людьми» [9, р. 52]. Досягши дорослого віку, некрофільний харизматик, по суті, залишається страждаючою дитиною, яка, захопивши владу, здійснює помсту всьому світові за власну самотність і біль життя. Тому тоталітарний харизматичний лідер безжально руйнує основи попереднього суспільства, знищує його представників, поглиблюючи вплив власного екзистенціального шарму шляхом установлення тоталітарного режиму. Він принижує всіх, хто не приймає його харизму й хто займається вільнотством, спочатку роз'єднуючи й ізолюючи людей із «застарілим» світоглядом так званого «старого режиму» одне від одного, під лозунгами нового об'єднання в могутній імперії. Пристрасно жаліючи себе, авторитарний лідер часто імітує харизму або ж егоїстично звеличує себе через прагнення досягнути визнання оточуючих і встановити владу над ними, у результаті знищуючи можливість виявлення своєї дійсної, конструктивної харизми. Здається, ніби через цю владу він зможе отримати й утрачену владу над собою. Описуючи суть деструктивної особистості, Ф. Ніцше акцентує увагу саме на його внутрішній розірваності, ненависті до себе, водночас на неймовірному бажанні звеличити себе перед людським загальом [10, р. 170]. Вождизм у тоталітарному суспільстві є вдалим прикладом непрофільного авторитарного лідерства, яке вже стає тоталітарним, злочинним лідерством. Важливо відзначити, що влада тоталітарних вождів над послідовниками можлива, коли ці послідовники мають подібну непрофільну особистісну орієнтацію, що забезпечує розуміння між ними за принципами світоглядної нецілісності та схожості. Е. Фромм відзначає, що вплив людей типу Гітлера й Сталіна ґрунтується на їхній необмеженій здатності й готовності вбивати. Із цієї причини їх любили некрофіли. При цьому такі вожді ніколи не визнають деструктивного, руйнівного характеру власної особистості. Здійснюючи масові злочини, вони одночасно переконують спільноту в тому, що діють заради загального блага, рівності усіх з усіма та світлого майбутнього соціуму. Таким чином, уводячи в оману маси людей, харизматичні вожді тоталітарного суспільства проводять двоїсту політику заради примарних цілей.

Авторитарний харизматичний лідер зосереджує силу й владу у власних руках завдяки реалізації свого екзистенціального шарму через установлення режиму, що забезпечує йому повноваження в прийнятті рішень за спільноту. Варто додати, що, авторитарність властива екзистенціально-особистісній харизмі людини, яка стає імітаційною, маніпулятивною, владною, нарцисичною, егоцентричною та егоїстичною. Авторитаризм лідера з екзистенціально-особистісною харизмою, по-перше, породжує й авторитарність спільноти, учасники якої, подібно до лідера, прагнуть домінувати одне над одним. По-друге, авторитарний лідер може сформувати спільноту послідовників-маріонеток, що скеровуються страхом відповідальності й волею до самозбереження.

Найбільш специфічною рисою авторитарної особистості, на думку Е. Фромма, є «ставлення до влади та сили». Він зауважує, що авторитарна особистість

розділяє людей на сильних і безсилих, що дає їй змогу здійснювати розподіл так званих «своїх» і «не своїх» [8, р. 190]. Отже, влада, досягнута завдяки харизмі, а також власне влада й сила харизми дають можливість лідеру утримувати контроль над спільнотою й усе більше затверджувати свою першість. Проте реалізація сили та здійснення влади харизматичного лідера можливі лише за умови підтримки авторитарної спільноти або ж поклоніння й повної слухняності послідовників.

Парадоксом є те, що прагнення нарощувати силу шляхом розширення влади в авторитарної особистості ґрунтується на вираженому почутті безсилля, яке вона свідомо переборює. Виражаючи гіперболізоване та болюче прагнення до влади, авторитарна людина знаходить можливість скинути із себе тягар відповідальності перед спільнотою та самою собою за власні деструктивні прояви. Спектр деструктивних проявів харизми авторитарного лідера досить широкий – від простого самоствердження у вузьких колах людей до морального пригнічення спільноти й маніпуляції нею, а також жорсткої діяльної репресивності стосовно її учасників.

Досліджуючи феномен тоталітаризму й диктатури тоталітарного правління Гітлера й Сталіна, Х. Арендт аналізує принцип вождизму, який полягає в тому, що воля лідера стає ««верховним законом» у тоталітарній державі». За цього тоталітарна влада здійснюється переконанням, авторитетною владою чи насильством при тому, що основною формою правління даного режиму є терор. У підтвердження терористичного характеру тоталітарної влади Х. Арендт описує свавілля, що процвітало в нацистських і радянських концентраційних таборах, де знищувалися тисячі людей. Однак, намагаючись довести, що все є можливим, тоталітарні режими, самі того не знаючи, показали, що є злочини, які люди не можуть ні покарати, ні простити» [6, р. 458]. Отже, тоталітарне правління як свавілля харизми лідера та його спільноти продукує зло шляхом затвердження необмеженої влади, зло у своїй абсолютній формі (абсолютній, оскільки його вже не можна вивести з будь-яких зрозумілих мотивів).

Деструктивність підтверджує некрофільний характер харизматичного лідера, що за умови вираженої волі до тотальної влади може лише посилюватися й неминуче здійснювати негативний вплив на спільноту, який вона може не усвідомлювати через завуальованість мотивів такого лідера. У своїх найжорсткіших владних проявах авторитарний лідер стає тоталітарним, породжує тоталітарний режим і навіть формує тоталітарне суспільство, безжалісно позбавляючи послідовників свободи на все життя. У тоталітарному суспільстві харизматичний лідер може нарощувати свою владу за допомогою партії, панування якої ініціює. Харизматичний тоталітарний лідер створює соціально-політичний режим, у рамках якого знищуються будь-які прояви індивідуальності людини та її харизми. Такий лідер тримає в жорстких рамках харизму всіх оточуючих його послідовників і спільноти, яку він очолює. Тоталітарний режим суспільства позбавляє людину свободи думки, критичності мислення, самовираження й навіть почуття, знищуючи її особистість. Панування такого режиму під керівництвом тоталітарного вождя описує Дж. Орвелл у романі «1984».

Отже, у тоталітарному суспільстві навіть стихія мислення, що є глибинно властивою кожній людині, переслідується владою. Для забезпечення такої влади в тоталітарному суспільстві харизматичний лідер потребує суворої дисципліни й атмосфери тотального підкорення всіх його членів. Надзвичайна сила харизматичного впливу такого лідера та його спільноти забезпечується використанням специфічних маніпулятивних інструментів, широким арсеналом яких вони володіють. Потужним інструментом для апропріації влади харизматичним лідером у тоталітарному суспільстві стає ідеологія, завдяки якій він маніпулює масовою свідомістю та свідомістю спільноти. Ідеологія реалізує в соціумі харизму вождя, що передається людям у його численних виступах. Тоталітарний лідер здійснює ідеологічну

пропаганду особисто, пригнічуючи волю слухачів переважальною силою свого ораторського таланту, яким майстерно володів А. Гітлер. На переконання Е. Фромма, ідеологія Гітлера виросла з його особистості, що виражала почуття неповноцінності, ненависть до життя, аскетизм і заздрість до тих, хто живе повним життям [8, р. 262]. Названі почуття стали підґрунтям його садистсько-мазохістських прагнень. Але не лише нацистська ідеологія задовольняла нижчий середній клас; політична практика реалізувала те, що обіцяла ідеологія. Була створена ієрархія, у якій кожен мав когось над собою, кому він повинен був підкоритися, і когось під собою, над ким відчував свою владу.

Отже, якщо тоталітарний режим є формою реалізації деструктивної харизми некрофільного лідера та її продовженням, то ідеологія є не лише її проявом, а й засобом досягнення влади. Ідеологія виконує об'єднавчу й зомбувальну функції, дає змогу тримати людей у стані постійного страху перед харизматичним лідером і безумовного підкорення через цей страх. Проте тоталітарному харизматичному вождю недостатньо лише послуху, його некрофільна особистість жадає побачити біль і страждання. Сформована лідером і «вкладена» у свідомість спільноти людей ідеологія продовжує здійснювати харизматичний вплив навіть за його фізичної відсутності. Тоталітарний вождь ніколи не буває відсутнім, його харизма нескінченна, він ніби завжди поряд, кожної миті слідкує за всіма заради загального суспільного порядку. Такий ефект присутності досягається шляхом проведення кампаній інформаційної пропаганди, що реалізуються засобами масової інформації та кіно, які демонструють образ вождя як «кращого з кращих». Вождь постає світовим лідером, якому належать усі досягнення суспільства, тому він не може бути неправим, навіть якщо здійснює жорстоке правосуддя, масові «чистки» невірних, нескорених, численні репресії й убивства невинних людей. При всьому цьому пропаганда «одягає» на вождя «вінець благодіяння», підкреслюючи його харизму, що проявляється у виключних розумі та мудрості.

Аналізуючи постаті А. Гітлера та Й. Сталіна, Х. Арндт висловлює думку, що вони не були харизматичними лідерами, проте володіли майстерністю побудови взаємовідносин і на початку своєї кар'єри суцільно присвячували себе питанням, пов'язаним із персоніфікацією. Авторка визначає тоталітарного вождя як «чиновника від мас», «функціонера», який утілює «волю» мас, акцентуючи увагу на їхній взаємозалежності [8, р. 325]. Зазначимо, що, по-перше, саме неймовірна самовпевненість, переконаність у своїй правочинності й надзвичайна зухвалість, якою володіли А. Гітлер і Й. Сталін, демонструють силу їхньої харизми. По-друге, здатність увести не лише в оману, а й у значне екзистенціальне заціпеніння мільйони громадян Німеччини та радянського союзу й разом із тим здійснювати масову маніпуляцію ними свідчить про беззаперечну владну впливовість особистісного шарму цих тоталітарних вождів. По-третє, сам факт їхньої пильної уваги до відносин з послідовниками й здатність успішно формувати й очолювати революційні рухи повідомляє про потребу Гітлера й Сталіна такого кола оточуючих, що схвалить їхню харизму, легалізує її й дасть змогу реалізувати перед ними.

Висновки. Авторитарність і тоталітарність харизматичного лідера породжують авторитарне й тоталітарне суспільство, виникають у таких суспільствах. Такі прояви харизми є результатом нецілісності особистості лідера, його надлишкової акцентованості на здійсненні контролю, маніпуляції або тотальної влади над іншими, а також некрофільності, що деструктивно впливають на суспільство. По-перше, наявною є маніпулятивність харизми таких лідерів і її двоїстість. По-друге, авторитарна й тоталітарна спільноти в суспільстві можуть потребувати такої маніпуляції через необхідність відчувати керування та моральну опору, які виникають у кризові часи.

Література:

1. Крилова С. А. Краса людини в життєвих практиках культури. Досвід соціальної та культурної метаантропології і андрогін-аналізу : монографія. 2-е видання, виправлене і доповнене. Київ : КНТ, 2022. 536 с.
2. Рейкін В. Феномен харизматичного лідерства: домінанти та дискусійні аспекти. *Економіка і суспільство*. 2022. Вип. 37. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-37-62>.
3. Розумний М. Харизма і трансформаційне лідерство в нових незалежних державах. *Політичні дослідження*. 2025. № 1(9). С. 154–175. DOI: <https://doi.org/10.53317/2786-4774-2025-1-8>.
4. Скрипнюк О. О. Сучасний авторитарний режим: характерні риси і прояви. *Journal «Science Rise: Juridical Science»*. 2020. № 2(12). С. 18–23.
5. Хамітов Н. В., Крилова С. А. Людина і культура. Словник. Філософська антропологія. Філософія культури. Культурологія. Київ : КНТ, 2022. 295 с.
6. Arendt H. *The Origins of Totalitarianism*. San Diego, New York, London : A Harvest book harcourt brace & Company, 1973. 529 p.
7. Barisione M. Reviving Metapersonal Charisma in Max Weber. *Political Theory*. 2023. № 51(3). P. 530–555.
8. Fromm E. *Escape from freedom*. New York : Holt, Rinehart & Winston, Inc., Avon books, 1969. 333 p. URL: <https://www.are.na/block/17827593>.
9. Fromm E. *The Heart of Man. Its Genius for Good and Evil*. New York : Harper & Row Publishers, 1964. 157 p.
10. Nietzsche F. *The Will to Power*. New York : Russell and Russell, 1964. 575 p.
11. Willner A. R. *The Spellbinders: Charismatic Political Leadership*. New Haven, CT : Yale University Press A.R, 1984. 212 p.

References:

1. Krylova, S.A. (2022). *Krasa liudyny v zhyttievkykh praktykakh kultury: Dosvid sotsialnoi ta kulturnoi metaantropolohii i androhin-analizu* [The beauty of a human in cultural life practices: Experience of social and cultural meta-anthropology and androgyn-analysis] [Monograph, 2nd corrected and supplemented edition]. Kyiv: KNT. 536 p. [in Ukrainian].
2. Reikin, V. (2022). Fenomen kharizmatychnoho liderstva: dominanty ta dyskusiini aspekty [Charismatic leadership phenomenon: dominants and discussion aspects]. *Ekonomika i suspilstvo*, 37. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-37-62> [in Ukrainian].
3. Rozumnyi, M. (2025). Kharizma i transformatsiine liderstvo v novykh nezalezhnykh derzhavakh [Charisma and transformational leadership in new independent states]. *Politychni doslidzhenia*, 1(9), 154–175. <https://doi.org/10.53317/2786-4774-2025-1-8> [in Ukrainian].
4. Skrypniuk, O.O. (2020). Suchasnyi avtorytarnyi rezhym: kharakterni rysy i proyavy [Modern authoritarian regime: Characteristic features and manifestations]. *Journal Science Rise: Juridical Science*, 2(12), 18–23 [in Ukrainian].
5. Khamitov, N.V., Krylova, S.A. (2022). *Liudyna i kultura: Slovnyk. Filosofska antropologiiia. Filosofiiia kultury. Kulturologiia* [Human and culture: Dictionary. Philosophical anthropology. Philosophy of culture. Cultural studies]. Kyiv: KNT, 295 p. [in Ukrainian].
6. Arendt, H. (1973). *The origins of totalitarianism*. San Diego, New York, London : A Harvest Book, Harcourt Brace & Company.
7. Barisione, M. (2023). Reviving metapersonal charisma in Max Weber. *Political Theory*, 51(3), 530–555.
8. Fromm, E. (1969). *Escape from freedom*. New York: Holt, Rinehart & Winston, Inc., Avon Books. Retrieved from: <https://www.are.na/block/17827593>.
9. Fromm, E. (1964). *The heart of man: Its genius for good and evil*. New York: Harper & Row Publishers.
10. Nietzsche, F. (1964). *The will to power*. New York: Russell and Russell.
11. Willner, A.R. (1984). *The spellbinders: Charismatic political leadership*. New Haven, CT: Yale University Press.

Sergiy Vonsovych, Tetiana Suliatytska. Format of charismatic political leadership in the context of authoritarian and totalitarian societies

The article applies Erich Fromm's methodological approach to the analysis of necrophilic and biophilic orientations of personality to conduct a comprehensive study of the constructive and destructive potential of charismatic political leadership amid contemporary socio-political transformations. The focus is on authoritarian and totalitarian types of charismatic leaders, who, on the one hand, shape social communities and societies modeled on their own psychological, value-based, and worldview structures, and on the other hand, are influenced by corresponding social environments, mass expectations, collective fears, cultural-psychological norms, as well as historical traditions and social practices. It is argued that the charisma of a political leader is not reducible solely to a set of individual psychological traits or personal qualities, but emerges as a complex socio-political and symbolic phenomenon, formed through interaction with the community that supports the leader and functions as a symbolic extension of their personality, providing social legitimacy and influence across different levels of societal life. The study demonstrates that within authoritarian and totalitarian regimes, a charismatic political leader realizes their existential appeal through the establishment of a dominant ideology, which serves as a quasi-philosophy of social life, a tool for mass mobilization, and a mechanism for legitimizing political power. Simultaneously, a political regime is established that regulates the leader's interaction with the community and society, determines the directions of their development, defines the limits of social activity, and establishes mechanisms for reproducing authority and stabilizing political order under conditions of ideological unification, control, and influence over mass consciousness.

Key words: *charismatic leadership, community charisma, charismatic interaction, authoritarianism, totalitarianism, meta-anthropology of charisma, personality, community, society.*

Відомості про авторів:

Вонсович Сергій – доктор політичних наук, професор, професор кафедри політології та філософії, Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка.

Сулятицька Тетяна – кандидат філософських наук, доцент, доцент кафедри політології та філософії, Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка.

Надійшла 12.12.2025

Прийнята 31.12.2025

Опублікована 28.01.2026